

İran-İsrail Geriliminde Son Perde: 1 Ekim Saldırısı, İran'ın Zorlu Tercihleri ve Bölgesel Savaş İhtimalleri - Gülriz Şen

İran ile İsrail arasında Hamas'ın 7 Ekim saldırısı ve ardından Gazze'de başlayan savaştan bu yana tırmanan gerilimde -şimdilik- en son perde 1 Ekim'de İran'ın İsrail'e düzenlediği balistik füze saldırısı oldu. İran, Gerçek Vaat 2 adıyla İsrail'e kendi topraklarından gerçekleştirdiği bu ikinci operasyonu Tahran'da suikasta uğrayan Hamas lideri İsmail Haniye, İsrail'in Beyrut'ta düzenlediği bombalı saldırıda hayatlarını kaybeden Hizbullah lideri Hasan Nasrallah ve İran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü'nün Lübnan komutanı Abbas Nilfuruşhan adına düzenledi.

Oysaki, Tahran, 2024 Nisan'ında Şam'da büyükelçiliğini hedef alan saldırıya misilleme olarak yaptığı Gerçek Vaat Operasyonu ile İsrail'e karşı caydırıcılığı

tekrar tesis edip, İranlı yetkililerin deyimiyle “yeni bir denklem” yaratarak Tel Aviv’in İran’ın bölgedeki varlık ve müttefiklerine yönelik saldırılarını bertaraf etmek istemişti. Ancak Tahran’ın beklentilerinin aksine savaş gölgelere çekilmedi. İsrail 7 Ekim’den bu yana Gazze’deki amansız yıkımın yanı sıra Hamas ve bölgedeki Direniş Ekseni müttefiklerinin beyin takımını yok etmek için operasyonlarına devam etti. Hizbullah’ın ikinci büyük ismi Fuad Şükür’ün Temmuz sonunda Beyrut’ta hedef alındığı saldırının üzerinden yirmi dört saat geçmeden dünya, Hamas’ın Siyasi Büro Başkanı ve İsrail’in Gazze’de ateşkes ve rehinelerin dönüşü için Katar aracılığıyla müzakere ettiği İsmail Haniye’nin Tahran’da düzenlenen bir suikast ile öldürüldüğü haberine uyandı. Haniye, İran Cumhurbaşkanı Mesud Pezeşkiyan’ın yemin törenine katılmak için İran’ın misafiriydi. İran, bu büyük provakatif adımın ardından 1 Ekim’de gerçekleşen hamleye dek misilleme yapmadı ve stratejik bir eylemsizlik sergiledi.

İran’ın bu süre zarfında en önemli önceliği kendisinin bizzat içine çekileceği bölgesel bir savaştan kaçınmak ve ekonomisini hedef alan ağır yaptırımlardan kurtulmak için nükleer meselenin çözümüne yönelik diplomasiye odaklanmak oldu. Birleşmiş Milletler’in 75. Genel Kurulu için New York’a giden İran Cumhurbaşkanı ve Dışişleri Bakanı’nın açıklamalarında, Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan’ın seçim kampanyasındaki yaptırımlara son verme vurgusu hakimdi. İranlı yetkililer bu açıklamaları yaparken Hizbullah lideri Nasrallah hayattaydı, fakat İsrail çağrı cihazları ve telsizler üzerinden örgütün savaşçıları ve iletişim altyapısını hedef alan beklenmedik operasyonunu gerçekleştirmişti. İran’ın Hasan Nasrallah suikastına dek sergilediği “stratejik itidalde”, askeri bir hamle yaparak Gazze’de ateşkes için sürdürülen diplomatik çabaları baltalamaktan ve sürecin çöküşünün müsebbibi olarak yaftalanmaktan kaçınma çabası da rol oynadı. Bu nedenle İran, ABD’li kaynaklardan gelen ateşkes ile ilgili olumlu açıklamaların umuduna tutundu ve egemenlik haklarının ihlali olarak okuduğu Haniye suikastına karşı misilleme arayışını dizginledi.

Fakat Tahran’ın bölgede “ileri savunma” stratejisinin en önemli bileşeni ve İsrail’e karşı inşa ettiği caydırıcılığın kalbinde yer alan Hizbullah’ın aldığı ağır darbeler İran’ı hamle yapmaya zorladı. Tahran’da, son birkaç aydır sergilediği “stratejik kısıt”ın günün sonunda İsrail’i daha agresif ve provakatif eylemlere sevk ettiği, suikastlara karşı misilleme yapılmamasının İran’ı Direniş Eksenindeki müttefikleri

nezdinde zayıf gösterdiği görüşü ağırlık kazandı. Dahası, İranlı yetkililer, stratejik sabır ve itidalle hareket ettiklerini söylediği bu dönemde Batı tarafından Gazze’de ateşkes ihtimali üzerinden yanıltıldıklarını da ifade edecekti. Tahran bu kritik kavşakta bir şeyler yapmak zorunda olduğunu hissetti ancak önündeki seçeneklerin hiçbiri kolay tercihler değildi. İsrail ile doğrudan bir savaş istemiyor ancak bu duruşunu da İsrail’i askeri olarak caydıramadığı bir konjunktürde koruyamayacağını görüyordu.

“Stratejik sabırın” sonu ve caydırıcılığın yeni mecraları

İran, 1 Ekim akşam saatlerinde İran Devrim Muhafızları’na göre düzinelerce, İsraili kaynaklara göre 200’e yakın balistik füze ile İsrail’i hedef aldı. 1 Ekim’deki hamle, 13 Nisan gecesi gerçekleşen operasyona kıyasla daha ani ve beklenmedikti. İran hava sahasını sivil uçuşlara kapatmadı, günler öncesinden bölgedeki komşularına operasyon hakkında bilgi vermedi. Yalnızca harekât saatine doğru ABD’li yetkililere dayandırılan haberlerde İran’ın balistik füze saldırısı hazırlığında olduğu belirtiliyordu.

Tahran bu saldırıda ilk kez test ettiği hipersonik Fettah 3 füzeleri ile Demir Kubbe’yi aşarak, İsrail’in Nevatim, Hatzerim, Tel Nof hava üsleri ile Glilot askeri üssünü hedef aldı. Saldırı sonrası görüntülerden yapılan analizlerden Nisan saldırısında da hedef olan Nevatim hava üssüne bu kez 30 civarı füzenin isabet ettiği teyit edildi. Operasyonun sivilleri değil İsrail’in askeri kurumlarını hedef aldığını paylaşan İran saldırı sonrasında İsrail’in olası misillemesine karşı bir sonraki adımının daha yıkıcı olacağını söyleyerek göz dağı verdi.

İsraili yetkililer ise bu saldırının cevapsız kalmayacağını ve İran’a “ölümcül, hassas ve özellikle şaşırtıcı” bir karşı saldırı ile ağır bir bedel ödeteceklerini dile getirirken, İran’ın askeri tesisleri, petrol sahaları ve 2000’lerin başından itibaren İsrail’in gündeminde olan nükleer tesisleri olası bir misillemenin hedefleri arasında geçiyor. Yaklaşan Amerikan seçimleri, Netanyahu yönetimine bölgede izlediği siyasette adeta açık çek tanısı da seçimler öncesi İran’ın petrol sahalarına yapılacak bir saldırının petrol piyasasını derinden sarsma ve istikrarsızlık yaratma

ihtimali nedeniyle Biden yönetimi bu opsiyona karşı çıkıyor. Washington'un katı bir şekilde karşı çıktığı diğer seçenek de gerilimi daha vahim bir noktaya taşıyacak olan İsrail'in İran nükleer tesislerine yönelik saldırı ihtimali. Böyle bir senaryo, İran'ı Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması (NPT)'den çekilip, nükleer doktrinini gözden geçirme riskini barındırdığı için, yani başka bir deyişle, Tahran'ı nükleer silah edinme konusunda siyasi bir karar değişikliğine sevk edebileceği için daha da tehlike arz ediyor. Bu nedenle, 1 Ekim'den bu yana henüz atacakları hamlede uzlaşamayan İsrail savaş kabinesinin olası adımlarının siber saldırı veya İran'ın askeri tesislerine yönelik hamleler olabileceği konuşuluyor.

Biden yönetimi son bir yıldır İsrail'i dizginlemekte bu denli başarısız olmuşken, Washington'un Tel Aviv'i bölge açısından büyük yıkım ve maliyetleri olacak adımlardan ne ölçüde caydıracağına cevabını zaman gösterecek. Öte yandan, ABD'li yetkililer, İsrail'in savunmasını güçlendirmek adına bölgeye F15 savaş uçakları sevk etti ve uzun menzilli balistik füzeleri engellemek için kullanılan THAAD (Bölge Yüksek İrtifa Hava Savunması) sistemini ve bu sistemi kullanacak Amerikan askerlerini İsrail'e konuşlandırma kararı aldı. Bu adımın İsrail'in planladığı saldırıya karşılık İran'ın vereceği misillemeye yönelik bir tedbir olduğu görülüyor. Bölge kaygıyla İsrail'in İran'a karşı bir sonraki adımını beklerken, İsrail'in Gazze'de, Lübnan'da, Suriye'de ve Yemen'de devam eden saldırıları ile İran'ın desteklediği Direniş Ekseni güçlerini hedef almaya devam ettiğini ve bu bakımdan doğrudan olmasa da dolaylı olarak İran ile askeri mücadelenin de sürdüğünü not etmek gerekiyor. Bu saldırılardaki yoğun sivil kayıplar ve insanca hayat koşullarının ve umudun yitimi ise bölgenin karanlık ve şiddete sarmalına hapsolmuş yeni döneminin en acı boyutunu oluşturuyor.

İsrail'in beklenen saldırısı gerçekleşirse, bu saldırının hedefindeki şahıs ve kurumlar İran'ın bir sonraki adımını belirleyecek. İran savaş istemediğini ancak her türlü senaryoya hazır olduğunu ifade ederken, 1 Ekim sonrasında İranlı yetkililerin bölge aktörleri ile gerçekleştirdiği temaslar da dikkat çekiyor. Lübnan, Suriye, Suudi Arabistan, Katar, Irak ve Mısır'a düzenlenen/düzenlenecek ziyaretler ABD ile İran arasındaki dolaylı mesaj alışverişi açısından önem taşıyor. Ayrıca bu temaslarda İran bölgedeki aktörlerden kendi topraklarındaki üslerden ya da hava sahaları kullanılarak İran'a yönelik bir saldırıya izin vermeyeceklerinin

garantisini almaya çalışıyor. İran Devrim Muhafızları'na yakın kaynakların haber ve sosyal medya kanalları, bu temaslarda İran'ın enerji tesislerine yönelik bir İsrail saldırısı durumunda Körfez ülkelerinin enerji tesisleri ve rafinerilerinin İran'ın hedefi olabileceğinin de iletildiğini iddia ediyor.

İran'ın bölgedeki ileri savunma hattı ve stratejisi İsrail'in Hizbullah'a yönelik saldırıları ile büyük darbe olsa da Dini Lider Ayetullah Hamaney'in 4 Ekim'deki Cuma hutbesindeki açıklamaları, liderleri öldürülse bile hem direnişin hem de İran'ın direnişe olan desteğinin devam edeceğini söylemesi açısından mühim. Fakat İran'ın bundan sonraki süreçte caydırıcılığın tesisi için devlet-dışı aktörlerle kurduğu ittifakın ötesinde seçenekleri de tartışmaya başladığı açıkça görülüyor.

7 Ekim'den bu yana bölgedeki şiddetin yükselişi ve öngörülemez mecrası, Gazze'de derhal bir ateşkesin ve Filistin meselesinin çözümünün önemini bir kez daha ortaya koyuyor. Ancak şimdilik en acil odak İran-İsrail karşılaşmasının yeni perdesi olacak gibi duruyor.

Gülriz Şen, Dr. Öğr. Üyesi, TOBB ETÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Gülriz Şen, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Lisans eğitimini ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümünde, yüksek lisansını Jean Monnet bursiyeri olarak

bulunduğu Belçika Katolik Leuven Üniversitesi Çatışma ve Sürdürülebilir Barış Programında tamamlamış; doktora derecesini ODTÜ Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalından almıştır. Akademik ilgi alanları arasında güncel Orta Dođu siyaseti, İran dış politikası ve küresel siyasette toplumsal cinsiyet konuları yer almaktadır. Gülriz Şen'in ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Ödülü ve Kalbiye Tansel Yayın Ödülü kazanan doktora çalışması, *Devrimden Günümüze İran'ın ABD Politikası: Tarihsel Sosyolojik Bir Analiz* adıyla kitaplaştırılmış ve 2016 yılında ODTÜ Yayıncılık tarafından yayınlanmıştır. Gülriz Şen'in İran-Türkiye ilişkileri, İran-Körfez İşbirliği Konseyi ilişkileri ve İran'da devlet-toplum ilişkilerinin ekonomi politiğine dair kitap bölümleri ve makaleleri de bulunmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Gülriz Şen, "İran-İsrail Geriliminde Son Perde: 1 Ekim Saldırısı, İran'ın Zorlu Tercihleri ve Bölgesel Savaş İhtimalleri", Çevrimiçi Yayın, 17 Ekim 2024, <https://www.uikpanorama.com/blog/2024/10/17/bir-ekim-saldirisi-gs>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.